W O N E N I N D E J U N G L E

inleiding en toelichting bij de dia's

6806220630 's-Ochtends om half zeven voer onze boot op de dicht beboste kust in, waar de landinwaards lopende watervlakte een riviermond verried.

De eenzaamheid, de groenbegroeide oevers en de schitterende zonsopgang, het gestadig naderbijkomen van het land, de schijnbaar volstrekte onaangetasthoid van de jungles die de horizon bedekten, maakten ons vertrouwd met de prekoloniale term "de wilde kust".
Zo noemden de eerste ontdekkingsreizigers de kusten der Guyana's.

We konden moeilijk aanvaarden dat 26 kilometer achter deze paleozoïsche kuststrook een kleurige bevolking leefde in een stad met gecultiveerde huizen en auto's en winkels en straten.

De zon onttrok zich aan de wolkenformaties boven het geboomte en begon voelbaar aan haar tropische dagtaak, kleine houten stellinkjes en boeien, keurig onderhouden, verrieden mensenwerk.

Toen we eenmaal op de Suriname voeren en de zee uit het gezicht verdween, lieten zich de eerste tekenen van bewoning zien, er verschenen open vlakten en kleine steigertjes aan de oevers.

Tallozen zijn eeuwen lang zo het land binnen gekomen: gelukzoekers, slaven, vreemde culturen van velerlei aard eisten gedeelten van het bos voor zich op en stichtten nederzettingen waar zij hun eigen tradities voortzetten.

De indianen trokken zich terug uit de kuststrook, stierven aanvankelijk als slaaf op plantages die overal verrezen of, maar dat gebeurde pas veel later, zij assimileerden in kleine aantallen en langzaam aan deze overzeese culturen.

Toen de Europese slavendrijvers merkten dat men de zwervende jagers die wij indianen noemen de vrijheid niet kan ontnemen omdat hun leven de vrijheid is, haalden zij mensen uit Afrika.
Zij scheurden hen los uit hun traditie en ontnamen hen de vrijheid om de plantages te bewerken die hen tot ~~vrijheidxxxx~~ rijkdom brachten.

Vele slaven zijn gevlucht, herstelden diep in 't woud hetgeen hen was ontnomen: sociale en religieuze gewoonten.
Soms deden zij een aanval op plantages en werden dan vervolgd door het gouvernement, zij richtten veel schade aan maar sloten toch ten slotte vrede.

Pas in 1863 kwam Nederland tot het bewustzijn dat wat in het Koninkrijk gebeurde schandelijk en onmenselijk was: de slavernij werd afgeschaft. De Surinamers zijn er het Koningshuis nog steeds ontroerend dankbaar voor.
In hun grote blijdschap zagen deze mensen niet dat hen in de loop der eeuwen méér dan vrijheid was ontnomen. De vrijgewordene had niet meer een verleden, een traditie. Het vrijgeworden volk wás geen volk, geen éénheid, het had geen

gemeenschappelijke trots, geen zekerheid die arbeid perspektieven geeft. Zij wisten niet meer dat de inzet van eigen persoon en de ijver voor een vrij mens zinvol is, dat een vrij man een eigen vrouw heeft en eigen kinderen die van hém afhankelijk zijn.

Talloze planters trokken weg met het vergaarde kapitaal en lieten een verarmend land achter waar niemand meer "die slavenarbeid" op het land wilde verrichten. Chinese gastarbeiders werden gecontracteerd, Javaanse en ten slotte Hindostaanse, allen kwamen van verre om het hunne bij te dragen aan de verscheidenheid van mensen die nu Suriname vormt en tot op heden behielden ~~allen~~ hun eigen stijl van leven.

Van dit alles draagt Paramaribo de sporen nog, er zijn modernere wijken gekomen, maar ook het verval is overal te zien.

Suriname is een oerwoud waardoor de mens kappend en vechtend zijn weg kan zoeken, waar men sóms mensen kan aantreffen die ver van de beschaving het oerwoud doorkruisen zonder weet van de wereld, waar men zich soms klein voelt en verlaten,

waar de frisheid van het nieuwgegroeide milennia reeds ruimte krijgt door het verval van het oude,

waar de onontkoombare eindeloosheid van het bos soms griezelig werkelijk wordt,

waar soms plotseling het hoge woud plaats maakt voor zonovergoten savannen,

waar men plotseling brede rivieren tegenkomt, de aderen van het land waaraan de mensen wonen, als ze er wonen.

Mensen zijn bijzondere wezens in dit eindeloze, monotone woud. Een hutje tegenkomen is een feest, dan moet er water in de buurt zijn. De rivier betekent communicatie met de rest van de wereld, al zijn ook de rivieren eindeloos, soms treft men er mensen aan.

Soms tracht de mens zelf een rivier te maken, soms zelfs tracht hij machtige rivieren af te dammen, de boslanders lachen om zijn plannen. Hij maakt stuwmeren om elektriciteit te winnen, maar dan zijn de gevolgen voor de natuur verschrikkelijk. Ook de gevolgen voor de mens die daar woonde zijn niet prettig: zij mocten de plaats waar zij tradities hadden verlaten, de beschaving bergt hen op in keurige dorpjes met straatjes en winkels.

Zoals er twee wegen naar het zuiden leiden, zo ook leidt er één weg naar het oosten en aan die weg treft men soms huisjes aan, en mensen.
Zij zijn slaaf geweest maar waren te moedig om dat te blijven, zij zijn gevlucht en hebben hun oude tradities hersteld.
Zij leefden lang geïsoleerd, totdat de rode autoweg kwam, en de blanken kwamen, toen werd alles anders.

Die weg leidt langs vele nederzettingen, ook enkele Indiaanse, en komt ten slotte uit in Albina aan de Marowijne.
De Marowijne, een rivier waaraan de Indianen wonen, maar ook vreemden. Zij vestigden zich hier om met hun slaven het land te bebouwen of om de oevers af te zoeken en de indianen te bekeren tot het christendom, hen landbouw te leren en het voetbalspel.

Zij mochten nog wel op hun eigen wijze bouwen, maar er moesten wanden komen, want zo open is niet netjes.
Zo kregen gedeelten van de Marowijne een ander aangezicht.
Op sommige plekken is het nog bij het oude gebleven, maar om die idyllische staat nog mee te maken moet je snel zijn, want de blanken komen overal, en dan verandert alles, zelfs het beste.

TA EK 691217

W O N E N I N D E J U N G L E

Paramaribo

Van 220668 tot 110769 verbleef ik als dienstplichtig militair in Suriname, waardoor ik, - zeer beperkt overigens - in de gelegenheid was primitieve nederzettingen van nabij mee te maken evenals de klimatologische invloed van de tropen op architektuur.

Wat mij in de eerste weken reeds van mijn verblijf in Paramaribo opviel, was de huislijkheid van de straat en het open, weinig "belangrijke" karakter van de woning, die met de straat verbonden, meestal verwaarloosd, als had zij eigenlijk geen functie, in de zon lag, of de regen.

In één lange zin beschreef ik de sfeer van deze stad waar, door het klimaat óns "binnen" niet bestaat.

"Als ik loop over de verwaarloosde trottoirs met gaten in het plaveisel, vol zand, en met plassen, waardoor de voorbijgangers zonder schoenen argeloos heen lopen,

als ik boven mijn hoofd de hoge kruinen van de palmen met de gladde stammen zie met de prachtige wolkenluchten tegen de gloedblauwe hemel, als ik de houten huizen bestudeer met hun balcons boven het trottoir, gesteund door houten zuilen die soms eenvoudig besneden zijn en rusten op eenvoudige bakstenen basementjes waarlangs lachende, vrolijke, soms stille, inzichzelfgekeerde, dikwijls pratende en schreeuwende, kleurrijke Surinamers heenlopen,

als ik zo'n wijdopen schemerige Chinese winkel waar het verwaarloosde trottoir eigenlijk in dóórloopt voorbijkom, of als ik plotseling de brede, mooie Surinamerivier tegenkom met kleine overstekende motorbootjes of grote schepen van

velerlei nationaliteiten, en aan de overkant niets dan geheimzinnig bos, dan wordt ik mij plotseling ervan bewust dat ik hier thuis ben."

Deze door het klimaat toelaatbare overheersing van de natuur en haar vergankelijkheid spreekt reeds uit het algemeen gangbare bouwmateriaal: hout, dikwijls in ongeverfde toestand, toegankelijk voor alle aantasting.
Het ongeverfde hout lijkt het primitieve in ons pogen om van deze natuur nog een "binnen" af te scheiden aan de kaak te stellen.

Het hout wordt in de stad op drie manieren toegepast.

1 Uit de koloniale periode stammen nog de bouwwerken in het oude gedeelte van de stad, die van een eigenaardig vakmanschap getuigen dat weinig Europees in zijn traditie had (Gouverneurshuis, Kathedraal en woningen).
De resultaten van dat oude vakmanschap vindt men in de grote particuliere houten huizen en kantoren. Zij vallen op door de balcons boven het trottoir (dikwijls een latere toevoeging) en bezorgden in de koloniale tijd aan Paramaribo de erenaam "de witte stad", hetgeen nog slechts door weinig onderhouden exemplaren zou kunnen worden waargemaakt.

2 De droevige traditie van de slavenwoning wordt op grote schaal nog voortgezet, en niet alleen op de erven die aan het gezicht van de straat worden onttrokken door de magistrale houten huizen met hun balcons, maar ook in de periferie van de oude stad en in haar buitenwijken, en ook in de plantages buiten Paramaribo, soms verweg in de wildernis waar dan nog een groep creolen leeft op wat eertijds een plantage was.

Overal vindt men deze stereotype bouwseltjes "op stenen neuten" die onder het huisje ruimte laten voor het water dat bij regen plotseling zijn weg moet zoeken. Woninkjes zonder glas, met houten luiken in kozijnloze openingen van waaruit men in de stad het drukke verkeer kan gade slaan, met een trapje dikwijls naar de voordeur en altijd bedekt met golfplaat.
Deze, in onze streken zeker als "krot" gekenschetste zeer kleine woninkjes (3 x 3 meter is geen uitzondering) worden bewoond door een arme meerderheid van de bevolking, overwegend creolen die sinds de slavernij in een vreselijke impasse leven doordat de slavernij alle tradities heeft vernield die een menswaardig leven mogelijk maken: huwelijk voor een opvoeding van de kinderen in ~~mm~~ arbeidzaamheid en verantwoordelijkheid, werd in de slavernij niet toegestaan omdat de verkoop daardoor moeilijk, en de slaaf zelfstandig werd, dat is: opstandig.
Evenmin werd hiervoor in de plaats een andere vorm geduld die aan het jonge kind het constante milieu verschaft dat nodig is voor zijn ontwikkeling.
Voor deze traditieloosheid is een promiscuïteit in de plaats gekomen die na de slavernij voor kinderen zorgde die slechts een in de steek gelaten moeder hadden zodat zij zonder opvoeding in de voetstap van hun onbekende vader traden en de traditie, in de aanvang van hun leven reeds gevestigd: het brood ~~met bedelen,~~ werkeloooos te verdienen, dikwijls hebben voortgezet.
Het is duidelijk dat de afschaffing van de slavernij in 1863 aan deze in Afrika van hun traditie losgerukte en daarop in slavernij mishandelde mensen, geen traditie van verantwoordelijkheid heeft teruggegeven.

Van de plantages trokken zij, slechts met hetgeen zij nooit gekend hadden, de Vrijheid in groten getale naar de stad, weg van de slavenarbeid die landbouw heet, alsof je van de vrijheid leven kunt! Toen is Paramaribo met straten vol van slavenhuisjes uitgebreid en omdat er toen niet plotseling werk was voor zovelen, is een proletariërstraditie gegroeid die tot op heden deze huisjes maakt, temeer daar in de tropen een auto belangrijker nog is dan een huis.
De Hindostanen, die omstreeks 1900 als contractarbeiders werden aangetrokken om in de leemte der plantages te voorzien, bezitten geen vooroordeel ten aanzien van de landbouw en hebben in de afgelopen 50 jaar, mede door de tradities waardoor zij één zijn, zich kapitaal verschaft.
Toch komt dit kapitaal niet altijd in een huis tot uitdrukking, want bij velen leeft nog stil de hoop als rijken terug te keren naar hun vaderland, zij voelen zich nog buitenlander en beleggen liever op de bank hun geld dan daarvoor nog een huis te bouwen.
Velen hunner wonen in Nickerie, het landbouwrijke westen van Suriname.

3 Een derde groep van houten huizen wordt gevormd door prefabricated Bruynzeelhuizen en minder mooie, weinig indrukwekkende, lelijk gekleurde woningen met één verdieping, bijna altijd voorzien van een grote veranda die dikwijls door een zeer wijde deuropening doorloopt in een grote kamer.
In deze huizen woont de tot welstand gekomen minderheid van de bevolking: Creolen, Hindostanen, Chinezen en een groep buitenlanders (Europeanen en Amerikanen.
In deze sektor wordt langzamerhand meer steen toegepast en daarin ontstaan mogelijkheden die soms aanleiding geven tot zeer eigentijdse bungalows die meestal zijn gesitueerd in een "rijkere buurt" waar de straten geplaveid zijn en het leven zich niet meer buiten afspeelt.

Oudere stenen bouwwerken zijn opgetrokken uit de bakstenen die als ballast op de heenreis uit het koloniale Holland werden meegevoerd, zij blijven beperkt tot enkele oude gouvernementsgebouwen en fortificatieën.

Ten slotte ziet men hier en daar plotseling voorbeelden van de ons geheel vreemde Hindoestaanse religieuze bouwkunst: moskeeën en Hindoetempels.

W O N E N I N D E J U N G L E

De nederzettingen

De situatie der Surinaamse nederzettingen wordt door de verkeerswegen, dat zijn voornamelijk rivieren, bepaald.
De grootste rivieren zijn de westelijke en oostelijke grensrivieren, respektievelijk de Corantijn en de Marowijne, en de Surinamerivier, waaraan Paramaribo ligt.
Om perboot van Paramaribo naar het westen, de Corantijn te komen, niet over zee, passeert men achtereenvolgens de Saramacca die samen met de Coppename in zee stroomt, de Coppaname zelf en via enkele kleinere rivieren bereikt men de Nickerierivier die bij de stad Nickerie samen met de Corantijn in zee stroomt.

De ondernemende slaven die destijds de plantages ontvluchtten maakten gebruik van de Saramacca, Suriname en Marowijne om diep in het binnenland nederzettingen te stichten waar zij dikwijls in staat bleken veel van hun Afrikaanse tradities opnieuw tot leven te wekken in de vorm van magie, rituelen en dikwijls heel kunstig handwerk.
De Indianen in de middenloop der Marowijne werden daarbij dikwijls verder naar het zuiden gedreven, waar zij tot op heden hun nederzettingen hebben.
In het nog niet geheel bekende gebied van de uiterste bovenloop van de Marowijne, de Litanie en haar vertakkingen schijnen nog onontdekte wilde rijksgenoten te dwalen die zich van een door vreemde wezens vastgestelde "Braziliaanse grens" weinig aantrekken.

Suriname kent 4 belangrijke wegen die allen in Paramaribo samenkomen.
De weg naar het westen leidt parallel aan de kust naar Nickerie aan de monding van de Corantijn. Deze weg is niet alle jaargetijden begaanbaar en passeert Saramacca en Coppename per pont.
De weg naar het oosten komt uit in Albina, waar een pont over de Marowijne verbinding maakt met Frans Guyana.

Er zijn twee wegen naar het zuiden: één leidt naar de stuwdam van het Brokopondomeer en loopt min of meer op kleine afstand evenwijdig aan de Surinamerivier, dit is de "bauxietweg". De ander ligt westelijker en leidt naar het vliegveld Zanderij, ca 50 km ten zuiden van Paramaribo, waar hij zich splitst in twee ongeplaveide "bosontsluitingswegen", één ca 40 km naar het westen, de ander naar het zuidoosten. De laatste kruist de bauxietweg en eindigt aan de Surinamerivier in het Creoolse dorpje Phedra.

Langs de weg van Paramaribo naar Zanderij liggen temidden van het savannebos dat zich vanaf de kust tot ongeveer 100 km het binnenland in uitstrekt en daarna overgaat in tropisch regenwoud, verschillende nederzettingen waarin alle bevolkingsgroepen zijn vertegenwoordigd.

Creolen vindt men in de buurt van Paramaribo, dan Hindostanen die zich met bescheiden landbouw bezig houden, Chinezen die overal hun winkels hebben, Javanen die hun tuinprodukten aan de weg verkopen. Veel verder van de stad vindt men boslandcreolen en enkele Indianen die in kleine groepen leven.

Deze bevolkingsgroepen uit élle werelddelen verhouden zich volgens een telling in 1964 aldus:

BENAMING	AANTAL	PERC
Creolen	142.659	43½
Hindostanen	112.633	34½
Indonesiërs	48.463	15
Indianen	7.287	2½
Chinezen	5.339	(1½)
Europeanen	3.508	(1½)
overigen	4.322	(1½)
totaal	324.211	

Eénvijfde van de creolen zijn boslanders, van de Indianen leven nog drievijfde in stamverband.

In augustus '68 werd ik van Paramaribo naar Zanderij overgeplaatst, waar ik enkele van de omringende dorpjes heb bezocht:
Hannover, Berlijn, Matta en Phedra. Uitgezondord Matta zijn dit Creoolse dorpjes.
In Mei '69 werd mij toegestaan enkele dorpjes in de omgeving van Albina te bezoeken, zoals Moengo Tapoe, Erowarte, Tapahoekoe, Pierrekondre, Bigiston. De laatste vier zijn alle Indiaanse dorpjes aan de Marowijne.
Hoewel mijn kennismaking zeer oppervlakkig was, wil ik toch, al was het maar om enige belangstelling te wekken voor fenomenen die aan verdwijning ten prooi zijn, een poging wagen een karakteristiek te geven.

Het is heel merkwaardig te merken hoe in de primitieve nederzettingen, naarmate de verwijdering van onze Europese cultuur toeneemt, het "binnen" en "buiten" steeds minder te onderscheiden zijn.
~~Het lijkt of, hoe dieper met het bos ingaat, desto minder een behoefte aan onderscheid, een~~ Hei

Het lijkt of, hoe dieper men het bos ingaat, deste minder er behoefte aan onderscheid, een scheiding bestaat tussen het Mijn en Dijn, het interieur en exterieur, de direkte menselijke omgeving en de omringende natuur, de sfeer van het individu en die van de groep.

De tolerantie bij de opvoeding van de "primitieve" Indiaan en het verder uitblijven van asociale neigingen na enige volwassenwording, kan op ons een verbeisterende indruk maken en ons doen twijfelen aan de zinnigheid van onze eigen beschaving.
Juist daarom zijn wij, vanuit onze etische tradities van goed, kwaad en straf, benieuwd naar de Indiaanse oplossing in de zeldzame gevallen dat iemand van de gemeenschap op voor de anderen ontoelaatbare wijze handelt.

De zendeling die wij hiernaar vroegen trachtte ons duidelijk te maken dat de volwassen Indiaan niet "asociaal" handelt, er is daartoe ook weinig reden. In de commune-achtige "primitieve" Indiaanse nederzetting bestaat eigenlijk niet een bepaald "bezit" of een specifieke verdeling in functies. Wel hebben man en vrouw verschillende werkzaamheden, er bestaat een sterk onderscheid tussen kind en volwassene, ook vervult een enkele keer een medicijnman een geheel afwijkende, belangrijke rol, maar van taakverdeling en daaraan gepaard bezitsverdeling is nauwelijks sprake.
De Indiaan die een kudde bosvarkens ontdekt, schiet er geen, maar loopt eerst kilometers om zijn dorpsgenoten op te halen: zij zullen gezamelijk jacht maken.
Functie- en bezitsverdeling komt pas na aanraking met de "beschaving" en haar complicaties.
Ten slotte wilde de zendeling op ons aanhoudend vragen wel toegeven dat een hoogst enkele keer in de primitieve nederzetting iemand het ontoelaatbare wil.

In zo'n geval wordt soms weken- tot maandenlang met hem gepraat en daardoor komt hij tot inkeer, als dat niet mocht gebeuren, dan zal hij ten slotte op eigen initiatief de nederzetting verlaten en het eindeloze bos in trekken om daar lange tijd alleen rond te dwalen en misschien de dood te vinden.
Op eigen initiatief, dit is dus geen verstoting: de anderen zeggen in zo'n geval: "Hij zoekt zijn ziel, die is hij verloren". Dat is wijs, want wanneer de "delinkwent" wil terugkeren in de gemeenschap, zal daar geen rancune zijn: ieder zal mét hem blij zijn dat zijn ziel aan het woud is ontworsteld alsof de geesten van het woud zijn ziel gestolen hadden.

De zendeling gaf toe dat op zijn eenzame post hij ééns, toen een kleine indiaanse deugniet uit zijn zorgvuldig aangelegde tuin de mooiste bloemen brak, in tolerantie was tekortgeschoten en de jongen had gegrepen. Hij gaf hem met het oog op vele voorgaande kleine misdrijven een pak op de broek. Groot was zijn ontsteltenis toen hij merkte hoe zijn straffend optreden door de gehele bevolking werd gade geslagen in een onmerkbaar groeiende kring. Hij vermoedde dat zijn zendingstaak hiermee wel beëindigd was, maar wie schetst zijn verbazing toen een kwartier later vier moeders hun zoontje kwamen brengen voor eenzelfde behandeling.

Men moet hierbij de achtergrond in het oog houden en niet vervallen tot het eenzijdig oordeel dat toen "de beschaving heeft toegeslagen": het begin van een breuk in de idylle van de goede wilde.
De Indiaan ontziet zijn mens mede uit angst voor de Vloek. En een vloek wordt werkelijkheid, onherroepelijk. Van weinig sterft de Indiaan zo onherroepelijk als onder invloed van de vloek die een ander over hem heeft uitgesproken.

Is dit wellicht een oorzaak van zijn zachtmoedigheid, of is het zoeken - en vinden - van die oorzaak juist een teken van ons intellektueel fiasco?
De Indiaan die mét zijn kerstening de dwaasheid van zijn vroegere angsten, zijn achterhaald ontzag leert inzien, vermorst daarbij een heel klein beetje eerbied voor de medemens, de Mens als genus. Zijn trots tot dat geslacht te horen dat zich in feestelijke kleuren onderscheiden kan van het omringende, machtige, barre, eindeloos groene bos, vermindert drastisch als blanke goden met draglines het woud ongestraft openen voor een airstrip en op stalen vleugels zieken vervoeren naar een vreemde wereld waar alle kwade geesten wijken, machteloos en dood zijn. Inzicht verbreekt dan in één moment alle verworvenheden die sinds menseneheugenis de gemeenschap hebben bepaald, en hoewel er nu meer mensen in leven blijven, vraag ik mij af of dit is waaraan de mensheid thans het meest behoefte heeft.

Wellicht is uit deze niet-bouwkundige uitweiding duidelijk geworden welke functie het bos heeft voor de bosbewoner: het is een verzamelplaats voor talloze geesten en machten.
Zij kunnen op de mens overslaan, zoals gebeurt bij boslandercolen die maandelijks een nacht lang de apintie (trommel) roeren in een eentonig, maar zeer fascinerend en tot ver in de omtrek hoorbaar ritme. Dit is om de geesten van het woud op te roepen die hen ekstatisch kunnen maken. Andersom weren zij de kwade geesten door eenvoudige poorten die bij alle toegangswegen tot een heidens creoolsdorpje staan opgesteld: zij accentueren van de nederzetting een "binnen" dat zich isoleert tegen de wildernis en haar gevaren. Het "binnen" van een hut als onderdeel daarvan isoleert dan alleen nog tegen regen, soms ook tegen modder van onderen (de hut staat dan op "neuten") en in verdergevorderd stadium weer tegen de medemens ter wille van het bezit en de privacy.....

Men kan dus in het tropische bos een "buiten" onderscheiden in twee fasen: buitenshuis, maar binnen de (begaanbare) nederzetting en buiten die gemeenschap.

De eenheid van een gemeenschap die wij in onze metropolen zo missen wordt in de primitieve nederzetting zeer gestimuleerd door de interieurfunctie van zo'n dorp tegenover de voelbare ontoegankelijkheid van de omringende jungle. Dieren en geesten blijven buiten het dorp en dat geeft de gemeenschap een nog actievere beslotenheid.
Een mooi voorbeeld van een onvermoed aspekt dat meewerkt aan de interieurfunctie van een dorp ontleen ik aan mijn bezoek aan Hannover.
Dit dorpje is van de westzijde slechts via een moeras en een riviertje, de Para, te bereiken. Deze drassige omgeving is speciaal voor ons Europeanen geschikt om onze zelfbeheersing te verliezen door het voortdurende contact met zeer talrijke kleine vliegjes. In het algemeen vormen wij in de tropen en zeker in Suriname vooral 's nachts een dankbare prooi voor muskieten, zózeer, dat één knie tegen de klamboe 's ochtends ter plaatse een doorzeefde, egaal rode plek oplevert.
Getergd lopende door de savanne op weg naar Hannover, bereidde ik mij op een verschrikkelijke nacht voor. De bewoners hebben echter een natuurlijke immuniteit verworven die het gehele dorp van insekten vrijhoudt, zelfs voor ons. Ik heb dus mijn enige tropennacht zonder klamboe of hor in één van die hutjes doorgebracht.

Het zijn vele totaal verschillende aspekten die bepalen wat wij als "binnen" ervaren en men kan een onmerkbare overgang bewerkstelligen door ze één voor één toe te voegen in plaats van alle isolerende functies in enkele decimeters muur samen te brengen.

Gecompliceerder nog, en eigenlijk charmanter, wordt de verhouding, doordat ook het bos met zijn eindeloze bladerdak een interiour vormt, volgens Job gelijkend op dat van een kathedraal. Wanneer men de nederzetting nadert, komt men eigenlijk "uit" de jungle tevoorschijn, zodat men in de positieve of negatieve waardering daarvan geheel vrij is, want men komt de nederzetting duidelijk binnen.

De kracht van ons economisch en klimatologisch ~~veroorzaakt~~ verklaarbare vooroordeel dat alle aspekten die binnen en buiten scheiden, binnen enkele decimeters wil samenbrengen blijkt wel heel duidelijk in die dorpjes die door onze beschaving worden beïnvloed.
In het Indiaanse dorpje Hatta vertelde mij een socioloog die daar reeds geruime tijd in Indiaanse omstandigheden trachtte te leven, dat men nu, na beïnvloeding op het vlak van kleding, gebruiksvoorwerpen en religie ook de bouw aanpaste.
In de van oorsprong vloer- en wandloze huizen werden, aanvankelijk bij wijze van luxe, scheidingswanden aangebracht ten behoeve van de ouders.....
Het binnenkomen is daarmee een daad van betekenis geworden, hoewel de indiaan die mij de weg wees mij zonder enige terughoudendheid nog bij een ander "binnenliet", de beschaving zal onderscheid brengen in het mijn en dijn, de functies verdelen zoals 't behoort.

Eén van de eerste symptomen van verandering in leefwijze door aanraking met de "beschaving" bij Indianen is het volledig opgeven van een nomadisch jagersbestaan en de overgang tot de landbouw.
Een duidelijk voorbeeld hiervan is Erowarte, een dorpje aan de Marowijne waar de Adventistenzending opmerkelijke resultaten heeft geboekt, wanneer men echter de verhalen van dronkenschap en sluipmoorden die over de vroegere bewoners van dat dorp de ronde

doen geloven wil.
Dit dorp was beduidend netter dan de andere, toch heerste er dezelfde harmonie met de omgeving, de huizen waren echter met meer zorg, volgens Indiaanse traditie gebouwd, zij het dat allen nu van wanden voorzien waren.
Detonerende aspekten waren de adventistenschool en een voetbalveld.
Deze elementen vielen zo op omdat beide lege plekken veroorzaakten die geen pleinen waren.
Bovendien was op sommige plekken het principe van een straat gevolgd, hetgeen zeer on-Indiaans is.
De Indiaanse nederzetting is juist gekenmerkt door de enorme willekeur waarmee de hutten zijn gesitueerd: dit kan, omdat zij door het ontbreken van wanden elkaar nooit excommuniceren. De hutten staan soms ook zeer ver uitéén, zodat het dorp opgenomen is in het interieur van het bos.
Het aanbrengen van wanden heeft plotseling grote betekenis voor het totaal: men zal de openingen bij voorkeur naar elkaar toekeren, een ring van hutten ligt dan voor de hand. Daardoor ontstaat een type nederzetting waarin de omsloten ruimte een tweede binnen vormt. Typerend is dan voor onze westerse cultuur, dat we kiezen voor een primitieve vorm van elkaar de opening toekeren: we vormen een neutrale straat die onherroepelijk een richting oplegt waardoor een aangenaam verblijven als niet-functioneel wordt ervaren, zodat de straat het karakter van "onherroepelijk buiten" verwerft. Erowarte was een treffend beeld van het contrast tussen twee mentaliteiten.

Men kan van vele Indiaanse stammen nog waarnemen dat zij eigenlijk nomaden zijn: vooral in het uiterste zuidoosten van Suriname, waar in 1968 weer wilde rijksgenoten zijn ontdekt, vindt men verlaten nederzettingen die soms erop duiden dat in deze nomadische leefwijze een route wordt gevolgd waarbij de oude nederzettingen na een afwezigheid van bijvoorbeeld vijf jaar weer in gebruik genomen worden, zodat de wildstand zich heeft kunnen herstellen.
De aanleiding van een vertrek uit zo'n nederzetting kan bijvoorbeeld een sterfgeval zijn. Grijsaards of zieken die zich niet meer in staat achten verder te leven, laat men alleen achter om in eenzaamheid te sterven.

Het zij duidelijk dat dit tijdelijk karakter aan de nederzettingen eigenschappen heeft gegeven die men kan aflezen aan de willekeur, maar zeker ook het toelaten van de omringende natuur binnen de nederzetting die vergroeit met het kathedraalachtig interieur van een tropisch regenwoud: wel treedt er rijk licht binnen, maar het bereikt zelden de grond. Daarom ook zijn de Indianen niet door de zon gebruind, zij zijn opvallend blank.

Van harte hoop ik dat met deze schets overkomt, hoe in het wonen in de Jungle het probleem van binnen of buiten duidelijk een interessante rol speelt die zich niet beperkt tot een zaak van vorm, maar ook in hevige mate het sociale leven beïnvloedt, de omstandigheden, de situatie waarin men verkeert bepaalt.

TA EK 69

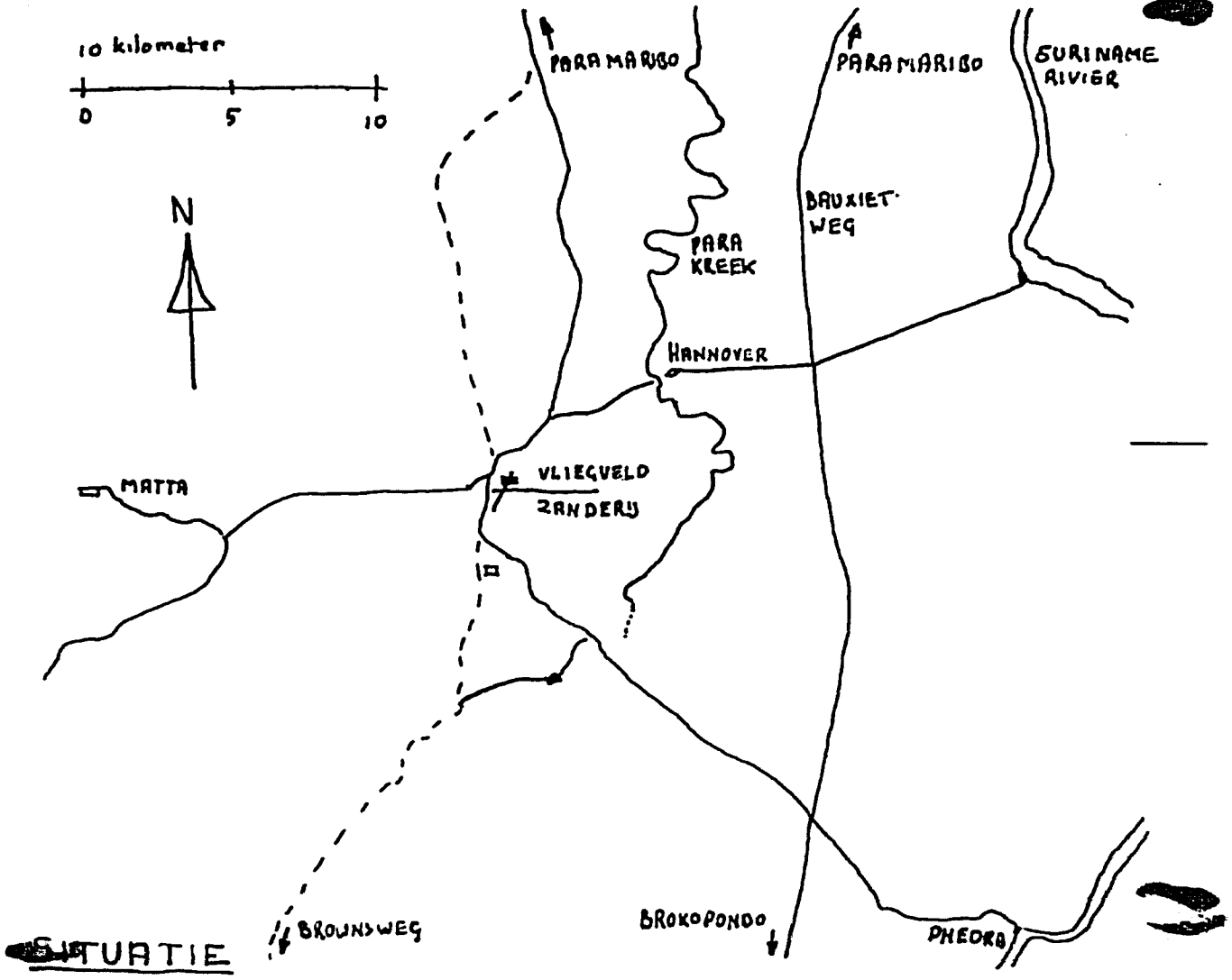
10 kilometer
0
5
10
N
PARAMARIBO
PARAMARIBO
SURINAME RIVIER
BAUXIET WEG
PARA KREEK
HANNOVER
MATTA
VLIEGVELD ZANDERIJ
BROUNSWEG
BROKOPONDO
PHEDRA

SITUATIE

PLATTEGROND VAN HET DORP HANNOVER

SCHAAL 1:500

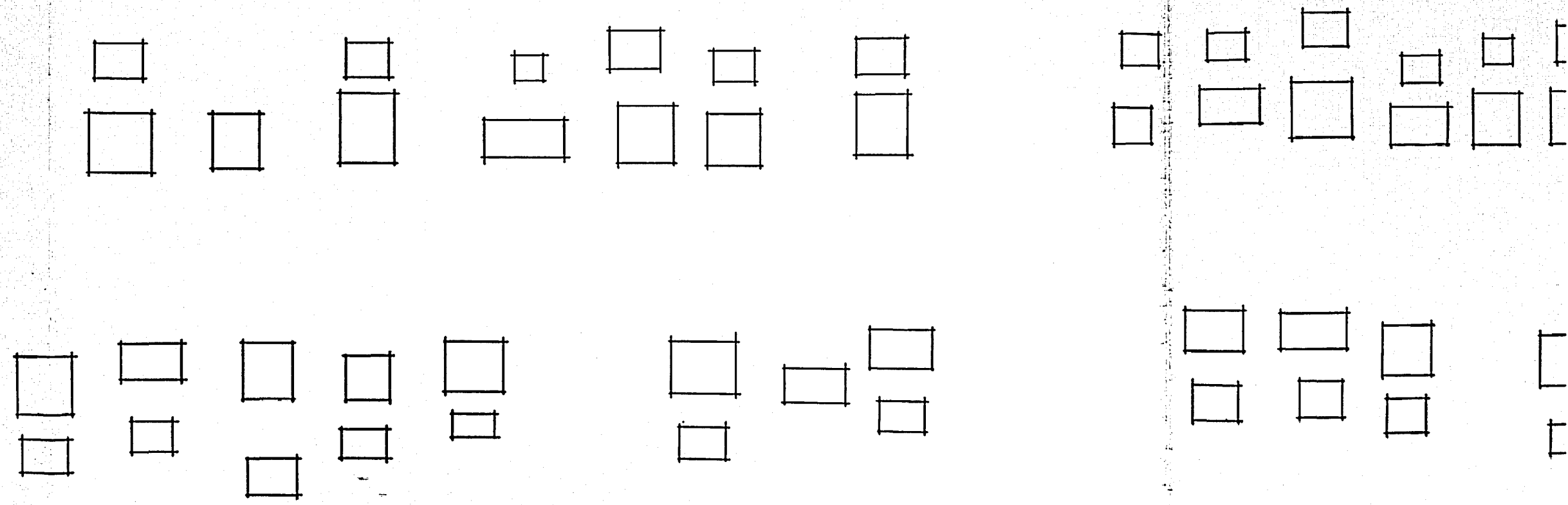
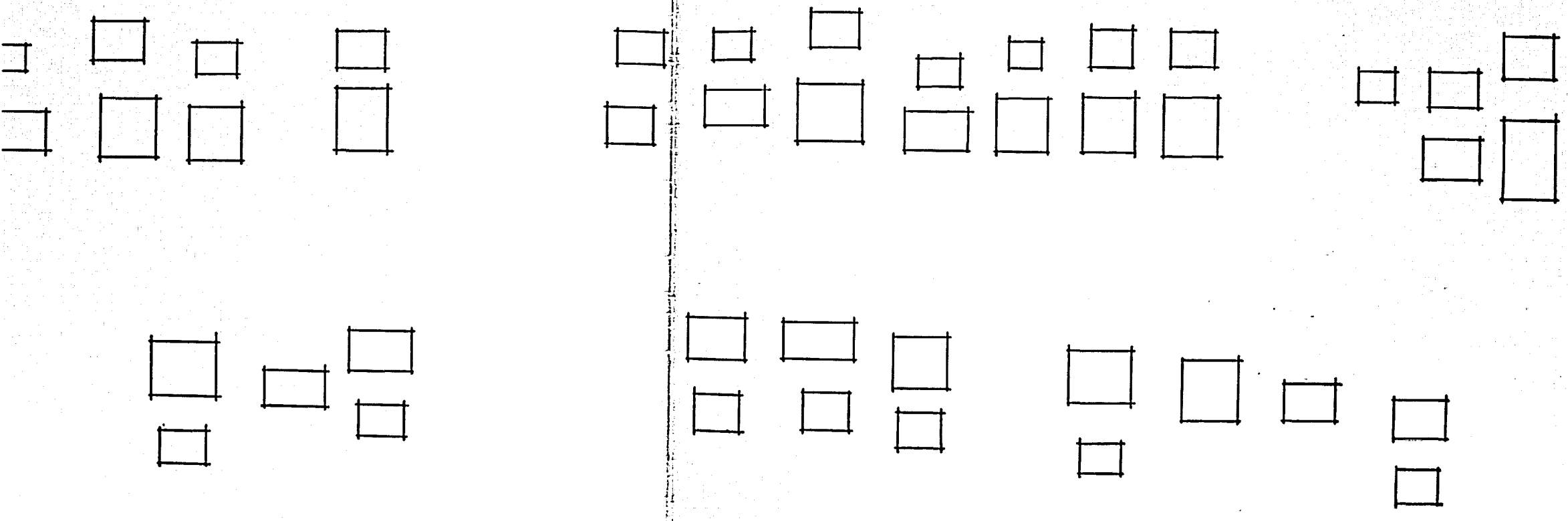
NOVER